

MASTERPLAN ARMOEDE EN SCHULDEN

LEVEN ZONDER GELDZORGEN

Sadet Karabulut, SP-Tweede Kamerlid
Hans Boerwinkel, SP-fractiemedewerker

oktober 2016

Als jongere in Nederland leef je in een draaideur
Want onze banen hebben geen voorkeur
Na twee jaar weer de laan uit
Een betonnen muur waar je dan tegenaan stuit
Ik wil werken aan mijn toekomst, bruggen bouwen, stenen sjuwen
Maar ik sta weer in de kou en
Ik solliciteer weer maanden rond
Teleurgesteld als een gesprek er niet van komt

Eindelijk een baan, flexcontract, Nul-uren
Hoelang gaat deze onzekerheid nog duren
Ik heb ook ambitie, ik heb toekomstdromen
Hoe moet dat er met flexwerk ooit van komen?
Ik werk 3 dagen in de week en dan een week niet
Op deze manier zie ik geen toekomstperspectief

Er wordt gezegd er zijn geen uren, morgen belt hij mij uit bed
Ik zou niet weten of ik het deze maand wel red
Hard gewerkt maar kan de rekeningen niet betalen
Dubbele diensten om de schade in te halen
Als ik vraag om extra uren wordt m'n baas weer boos
Neem genoeg met je uren, het is dat of werkloos

Ik draag een rugtas mee vol zorgen
Maar ga vol goede moed op weg naar morgen
Dat gevoel gaat weer teniet
Als ik de nieuwe roosters zie

Wantrouwen naar de baas, stress en onzekerheid
Mezelf afvragen of ik ooit de basis krijg
Een basis met voldoende uren, goed loon, een goed contract
Zorgeloze dagen en geen ene slapeloze nacht

Werkgevers moeten hun verantwoordelijkheid nemen
Geef jongeren de juiste basis voor hun leven

Lindsay Sooijs van Young & United

INHOUD

Voorwoord	5
Samenvatting	6
1. Inleiding	7
2. De gevolgen van armoede	9
3. Armoede en schulden in Nederland	11
4. Schuldhelpverlening	14
5. Armoedebestrijding	18
6. Oorzaken van armoede en schulden aanpakken	20

VOORWOORD

Kan je arm zijn in een van de rijkste landen ter wereld? Weinig mensen kunnen het zich voorstellen. Ook minister-president Rutte niet. Hij maakte in 2009 bezwaar tegen gebruik van de term armoede in Nederland. Het sociaal minimum in Nederland is het hoogste van Europa en niemand hoeft in armoede te leven, zo was zijn redenering. Zou hij zijn bezwaar anno 2016 handhaven?

Inmiddels leven meer dan 421.000 kinderen in armoede. Bijna anderhalf miljoen Nederlanders hebben te weinig inkomen voor een goede woning, voor gezonde voeding of om kleren te kopen. Een nieuw verschijnsel, the working poor, is uit de Verenigde Staten overgewaaid naar Nederland. Bijna een half miljoen mensen werkt en heeft een of meerdere banen, maar zonder enige bestaanszekerheid. Zij weten niet of ze morgen nog werk hebben of de huur kunnen betalen, laat staan of ze later de studie van hun kind kunnen financieren. Één op de vijf Nederlanders kampt met problematische schulden. Zij kunnen hun rekeningen niet altijd meer betalen, bijvoorbeeld de huur of zorgkosten.

Heeft de crisis er zo hard ingehakt dat we gewoon niet genoeg vermogen en inkomen meer hebben voor iedereen? Kunnen bedrijven en dienstverleners hun personeel dan geen fatsoenlijk loon meer betalen zodat niet alleen de bazen maar ook de harde werkers kunnen genieten van hun familie?

Met het Nederland van premier Rutte, de 'BV Nederland', gaat het goed. De bedrijfswinsten groeien, het aantal miljonairs groeit, hun vermogen groeit, en de salarissen aan de top groeien. Er is dus genoeg geld en vermogen om alle monden in Nederland te voeden, voor een warm huis en veilige buurten. Alleen verdwijnt ons verdienvermogen te veel naar het buitenland, naar aandeelhouders of naar banken die gered moeten worden. Dat blijkt ook uit de achterblijvende lonen, de achteruitgang in besteedbaar inkomen en de snoeiharde bezuinigingen op publieke voorzieningen.

Maar, zegt staatssecretaris Klijnsma, het vangnet hebben we: niemand hoeft arm te zijn. Als je echt nergens meer terecht kunt, dan zijn er altijd nog de voedselbanken. Daarmee sluit ze haar ogen voor de realiteit. Er zijn grote gaten geknipt in het sociaal vangnet. Het minimumloon en de uitkeringen zijn te laag om van rond te komen. Basisvoorzieningen zoals eten, wonen en zorg zijn te duur. De ongelijkheid tussen de haves en have nots is gegroeid. De scheidslijnen tussen hoger- en lager opgeleiden, tussen arm en rijk, tussen witte en zwarte buurten zijn versterkt. Polarisatie en wantrouwen groeit, onze instituties staan onder druk vanwege een groeiend onbehagen.

Dit kan en het moet anders. Een beetje bijschaven is onvoldoende. Er moet meer, veel meer gebeuren om de armoede te bestrijden. Het belangrijkste is dat mensen meer bestedingsruimte krijgen. Armoede is wel degelijk een inkomensprobleem. Wij zijn er van overtuigd dat armoede in Nederland niet meer hoeft te bestaan; dit kan door de basisvoorzieningen betaalbaar te maken, de uitkeringen en het minimumloon te verhogen en armoederegelingen te verbeteren. Samen vechten voor een armoedevrij Nederland, daar doe ik het als volksvertegenwoordiger voor. Doe mee!

Ik wil alle organisaties die we hebben mogen consulteren voor dit rapport, waaronder Save the Children, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, Sociaal Werk Nederland, Hogeschool Amsterdam - lectoraat Armoede en Participatie, Het Leefkringhuis, Voedselbanken Nederland, De Kessler Stichting, NVVK, Coby van der Kooi, armoedecoalitie Utrecht en gemeente Amsterdam, hartelijk danken voor de feedback. Mijn speciale dank gaat uit naar alle mannen, vrouwen en kinderen met wie we samen strijden tegen het grootste onrecht in een rijk land als Nederland: armoede en uitsluiting.

foto Bas Stoffelsen

Sadet Karabulut

SAMENVATTING

Armoede en schulden zijn een groeiend maatschappelijk probleem. Door de crisis en het strenge bezuinigingsbeleid is het aantal Nederlanders dat kampt met armoede en schulden met tientallen procenten gegroeid.¹ De aanpak van deze problemen is versnipperd en niet effectief genoeg. Voor het bestrijden van armoede en schulden is het niet alleen belangrijk om de gevolgen te bestrijden; het gaat er vooral om te voorkomen dat mensen in de problemen komen, en dus moeten de oorzaken aangepakt worden. Voorkomen is immers beter dan genezen.

MASTERPLAN ARMOEDE EN SCHULDEN

Het uitblijven van een echte aanpak van armoede en schulden is voor de SP aanleiding om te komen met een Masterplan Armoede en Schulden. In dit plan gaan we in op de omvang van het armoedeprobleem in Nederland. Wat is armoede en wat betekent dat voor mensen? Hoe is het om langdurig van een laag inkomen te moeten rondkomen? Hoeveel mensen moeten bijvoorbeeld van een voedselbank gebruik maken en wat doet dat met je? Waarom moeten steeds meer kinderen opgroeien in armoede en hoe kunnen we deze ontwikkeling keren? Hoe kan het dat er zoveel mensen werken maar toch arm zijn?

De voorstellen richten zich op het bieden van gelijke kansen aan mensen met lage inkomens middels armoedebestrijding, het uit de schulden helpen van mensen en het voorkomen van armoede en schulden.

Ter bestrijding van armoede moeten bestaande regelingen eenvoudiger en gericht worden ingezet. Door invoering van categoriale bijstand kan gesneden worden in de bureaucratie. Met een verplicht kindpakket in iedere gemeente kunnen alle kinderen meedoen en middels verstrekking van duurzame gebruiksgoederen 'om niet' kan opbouw van nieuwe schulden worden voorkomen.

Het stelsel van schuldhulpverlening staat onder druk. Een deel van de mensen krijgt geen toegang tot de schuldhulpverlening wanneer ze geholpen willen worden met het oplossen van problematische schulden. Schuldhulpverlening moet voor iedereen toegankelijk worden, ook voor ZZP'ers en werkenden die dat nodig hebben.

De overheid wil problematische schulden voorkomen en oplossen maar zorgt er zelf te vaak voor dat mensen verder in de schulden raken. Door bijvoorbeeld het verrekenen van toeslagen, het niet respecteren van de beslagvrije voet en meerdere incasso's die elkaar doorkruisen. Dat kan en moet beter georganiseerd worden door het instellen van een overheidsincassodienst ter bescherming van het bestaansminimum, meer betalingsregelingen en alle overheidsdiensten te laten meewerken aan schuldenregelingen."

Een belangrijke oorzaak van groeiende armoede en schulden is dat mensen als gevolg van werkloosheid en bezuinigingen te weinig inkomen hebben om van rond te kunnen komen. Door het wettelijk minimumloon – en de daaraan gekoppelde uitkeringen – te verhogen zorgen we ervoor dat mensen meer te besteden krijgen. Door inkomensafhankelijke zorgpremies, het laten vervallen van een eigen risico en lagere woonkosten krijgen mensen meer lucht om te leven in plaats van **overleven**. Dit voorkomt een hoop stress, armoede en schulden.

1 Zie hoofdstuk 3.

1. INLEIDING

Mensen zijn primair zelf verantwoordelijk om rond te komen. Dat is ook het beleid van de Rijksoverheid. We verlangen van mensen dat ze zelf in actie komen om schulden te voorkomen of op te lossen. Maar als dat niet lukt, dan is het beleid dat mensen in een problematische situatie zo snel mogelijk goedkoop worden geholpen. Via de gemeenten en schuldhulpverleners. Het kabinet Rutte-II wil dat ook in economisch moeilijke tijden niemand als gevolg van armoede buiten de boot valt.² Naast de individuele verantwoordelijkheid en de taken van de overheid, hebben private partijen ook een verantwoordelijkheid. Commerciële partijen zoals banken, kredietverstrekkers, telefoonmaatschappijen en postorderbedrijven hebben een zorgplicht en moeten voorkomen dat mensen met weinig financiële ruimte verder in de problemen komen. Werkgevers zijn verantwoordelijk voor een fatsoenlijke beloning van werknemers. De aanpak en bestrijding van groeiende armoede en schulden is dus niet alleen een individuele- maar ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Steeds meer mensen vallen buiten de boot door schulden en armoede. Vaak zijn dat overlevingsschulden. Hierbij is het inkomen te laag om alle noodzakelijke uitgaven te financieren. Zo sloot 18 procent van de mensen in 2015 een lening af om hun vaste lasten te kunnen betalen en 11 procent leende om de dagelijkse boodschappen te kunnen betalen.³ Dit type schulden wordt vooral gemaakt door mensen die langdurig moeten rondkomen van een laag inkomen. Op het moment dat duurzame gebruiksgoederen zoals een wasmachine vervangen moeten worden, bouwen mensen schulden op.

Ondanks de extra middelen waarmee het kabinet Rutte-II gemeenten aanspoort om armoede en schulden aan te pakken, is het effect daarvan beperkt. Geld naar het gemeentefonds wordt niet geoormerkt. We weten niet hoeveel geld er daadwerkelijk aan armoedebestrijding en schuldhulp besteed wordt.⁴ Of wat de effecten zijn van het beleid. Wel is bekend dat zelfs met volledig gebruik van landelijke en gemeentelijke regelingen veel mensen met lage inkomens onvoldoende overhouden om in de meest basale levensbehoeften te voorzien.⁵

Bij de bestrijding van armoede en schulden is speciale aandacht nodig voor de meest kwetsbare groepen zoals kinderen die opgroeien in een gezin met een laag inkomen, jongeren met financiële problemen, alleenstaande oudergezinnen, huishoudens met een langdurig laag inkomen en migranten gezinnen. Zij kampen vaker dan anderen met armoede en schulden.

GATEN IN ONS SOCIAAL VANGNET

Een reeks aan kabinetsmaatregelen heeft ervoor gezorgd dat het aantal mensen met armoede en schulden toeneemt. De invoering van de participatiewet heeft het voor veel mensen extra moeilijk gemaakt. Duizenden jongeren hebben geen recht meer op de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong). Hun kans op regulier werk is klein en zij zijn vaak aangewezen op bijstand of blijven buiten beeld omdat zij geen recht meer hebben op een uitkering.⁶ Daarnaast heeft de mantelzorgboete (kostendelersnorm) bij een groep mensen voor inkomensproblemen gezorgd. Het versoberen van uitkeringen en afschaffen van toeslagen heeft gaten geslagen in het inkomen van deze huishoudens. Zo is de alleenstaande-ouder uitkering in de Wwb in de Participatiewet aangepast naar een uitkering voor alleenstaande. Ook is de langdurigheidstoelage afgeschaft. Duizenden mensen moeten met behoud van uitkering werken, voor een inkomen onder het wettelijk minimumloon.

De jarenlange huurverhogingen als gevolg van de verhuurdersheffing en het eigen risico van de zorgverzekering, dat tot 385 euro is gestegen, zorgen er mede voor dat steeds meer mensen aan het einde van hun inkomen een stukje maand overhouden.⁷

2 Begroting van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor het jaar 2014.

3 www.nibud.nl/wp-content/uploads/Geldzaken-in-de-praktijk-2015.pdf

4 www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/09/24/beantwoording-kamervragen-armoede-en-schuldhulpverlening

5 www.kwiz.nl/cms/data/media/Downloads/Inkomenseffecten%20van%20landelijke%20en%20gemeentelijke%20minimaregelingen.pdf

6 www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/09/bijstand-vooral-onder-jongeren-en-45-plussers-toegenomen

7 Bijna 20 procent van de huishoudens met een laag inkomen meldde in 2014 één of meer betalingsachterstanden. Betalingsachterstanden bij huur of hypotheek kwamen telkens relatief het vaakst voor. Zie: www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2015/49/2015-armoede-en-sociale-uitsluiting.pdf

Een deel van onze ouderen heeft te maken met een AOW-gat vanwege de (versnelde) verhoging van de AOW-leeftijd. In 2013 waren er 70.000 mensen waarvan de vervroegde uitredingsregeling stopte bij 65, terwijl de AOW nog niet in ging en dat aantal en de duur loopt jaarlijks op. Een gedeelte van deze groep wordt gecompenseerd door hun pensioenfonds en een heel klein deel komt in aanmerking voor de overbruggingsuitkering AOW (OBR).⁸

In welke gemeente iemand woont is meer dan ooit bepalend voor hoeveel hij of zij van de gemeente krijgt om financiële klappen op te vangen. Gemeenten moeten aan strengere eisen voor kwijtschelding van gemeentelijke lasten voldoen, wat nu gelimiteerd is tot maximaal honderdtien procent van het wettelijk sociaal minimum. Tegelijkertijd zijn bij de gemeenten de categoriale regelingen afgeschaft voor gepensioneerden, chronisch zieken en gehandicapten en voor gezinnen met een of meer ten laste komende kinderen die onderwijs volgen. Deze laatste groep heeft te ook maken met de afschaffing van de Wet tegemoetkoming onderwijskosten en schoolbijdragen.

De invoering van het schuldenstelsel werpt een drempel op voor jongeren uit gezinnen met een laag inkomen. Zij zien af van een studie of krijgen te maken met een hoge schuld die ze na hun studie moeten afbetalen. Door de afschaffing van de Wet tegemoetkoming onderwijskosten en schoolbijdragen zijn gezinnen met MBO-leerlingen van zestien en zeventien jaar er fors op achteruit gegaan.

Uit onderzoek blijkt dat er een relatie is tussen laaggeletterdheid en armoede: laaggeletterden zijn veel vaker langdurig arm. Laaggeletterdheid is vaak een belemmering om zelfredzaam te zijn en armoede vergroot de kans op laaggeletterdheid bij de volgende generatie.⁹

Tot slot is er het groeiende probleem van werkende armen. Werk is lang niet altijd meer de beste oplossing tegen armoede. Dat heeft te maken met de veranderde arbeidsmarkt. Je moet een fulltime baan hebben op redelijk niveau met een behoorlijke zekerheid om niet arm te zijn. Een steeds grotere groep werkers heeft dat niet meer. In 2014 waren er in totaal 635.000 werkers die rond moesten komen van een laag inkomen.¹⁰ Daarvan waren er 355.000 die van een inkomen uit arbeid moesten rondkomen en 280.000 ondernemers een laag inkomen.

Jong volwassenen werken voor half geld dat vaak ontoereikend is om in hun eigen levensonderhoud te voorzien. Het aantal ZZP'ers met weinig sociale zekerheidsrechten neemt hand over hand toe in Nederland. Volgens de FNV hebben meer dan een half miljoen mensen twee of meer banen. In 2013 lag dat aantal nog iets boven de 300.000 mensen. Deze stapelbanen gaan vaak samen met lage inkomens, te kleine arbeidscontracten en schijnconstructies.¹¹

8 www.svb.nl/int/nl/obr/overbruggingsregeling/wat_is_de_obr/

9 www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/WEB_SLS_Rapport_Armoede.pdf

10 <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=70738ned&D1=0,2&D2=6&D3=a&D4=72,76&D5=9-14&HDR=T,G2&STB=G1,G3,G4&VW=T>

11 <https://lokaalfnv.nl/actueel/2015/10/fnv-groeiend-aantal-werkende-armen-met-stapelbanen>

2. DE GEVOLGEN VAN ARMOEDE

Er wordt veel geschreven over problematische schulden en groeiende armoede in Nederland. In de eerste plaats is groeiende armoede in een rijk en welvarend land als Nederland verbazingwekkend.¹² Op de tweede plaats is het een reële bedreiging voor de samenleving. Een groeiende kloof tussen rijk en arm treft niet alleen de armen maar de samenleving als geheel. Op de derde plaats belemmert het de ontwikkeling van individuen.

Ongelijkheid is voor iedereen slecht, niet alleen voor mensen met de laagste inkomens. Piketty¹³ is een Franse econoom die in 2013 met zijn boek *Kapitaal in de 21ste eeuw* het thema economische ongelijkheid vanuit een historisch en statistisch oogpunt wereldwijd op de kaart zette. Hij stelt dat extreme ongelijkheid de democratie ondermijnt en schadelijk is voor de effectiviteit van instituten. Als de allerrijksten onvoldoende bijdragen aan de economie, heeft dat negatieve gevolgen voor de opbouw van de economie en sterke instituten, terwijl die opbouw juist zo belangrijk is voor de samenleving als geheel. Als (vermogens)ongelijkheid zich vertaalt naar politieke ongelijkheid kan dat ontwrichtend zijn voor de hele samenleving: het maakt mensen boos en schept een klimaat voor maatschappelijke onrust. Mensen hebben het gevoel te weinig zeggenschap te hebben en de grip op hun leven te verliezen. Daarnaast kan een deel van de mensen niet meer rekenen op bepaalde sociale voorzieningen, waardoor de onrust verder wordt vergroot.

Gelijkheid is beter voor iedereen, zo concluderen de Britse wetenschappers Kate Pickett en Richard Wilkinson in het boek *The Spirit Level*. Ongelijkheid is volgens hen slecht voor de gezondheid, zorgt voor meer geweld, meer criminaliteit, meer tienerzwangerschappen, meer obesitas, meer depressies, meer wantrouwen, meer kindersterfte, meer stress en minder sociale mobiliteit. Ongelijkheid is niet alleen slecht voor arm, maar ook voor rijk. Landen die grote toenames in inkomensongelijkheid hebben weten te voorkomen, doen het beter dan landen die dat hebben nagelaten, stelt Wilkinson.¹⁴

Armoede kan dus grote gevolgen hebben voor wonen, werken, opleiding, sociale relaties en gezondheid. Meedoen is niet meer vanzelfsprekend; voor veel mensen die in armoede leven is meedoen vrijwel onmogelijk geworden. De kosten van contributies, etentjes, een cadeautje, reizen naar familie en vrienden, het behoort allemaal niet tot de mogelijkheden. Mensen komen in een negatieve spiraal terecht waarbij problemen zich opstapelen; werkloosheid, uitkeringen, schulden, een afnemende gezondheid, relatieproblemen, problemen met wonen. Bijkomende problemen zijn verslaving, vereenzaming, criminaliteit, dak- en thuisloosheid.

De inkomenspositie van mensen heeft invloed op hun wereldbeeld, levensstijl en gezondheid. Mensen met een lager inkomen hebben wat minder vertrouwen in de medemens en de autoriteiten dan mensen met hogere inkomens. Ook wordt er onder lagere inkomens meer gerookt en is er relatief vaker sprake van overgewicht. Bij personen met kans op armoede is de levensverwachting lager. Vijftien procent van de lage inkomens heeft ernstig overgewicht tegenover tien procent van de hogere inkomens. Negen procent van de lage inkomens is een zware roker (bij hogere inkomens is dat vier procent).

KINDEREN EN ARMOEDE

Het aantal minderjarige kinderen in een gezin met langdurig een laag inkomen steeg in 2014 met 16.000 naar 121.000. Voor kinderen in deze gezinnen is dat een lastige start. Twintig procent van hen belandt later ook in de armoede. De kans daarop is in ieder geval tweeëneenhalf keer zo groot als onder kinderen die in draagkrachtigere gezinnen opgroeien.¹⁵

Kinderen ervaren het leven in armoede als heel erg vervelend, zo blijkt uit het rapport *Kinderen in armoede in Nederland* van de Kinderombudsman.¹⁶ Zij krijgen bijvoorbeeld niet dagelijks een warme maaltijd of geen nieuwe kleren of schoenen als dat nodig is. Veel kinderen zijn afhankelijk van de voedsel- en/of kledingbank en ze hebben te maken met het afsluiten van elektriciteit en/of water.

12 www.wrr.nl/fileadmin/nl/publicaties/PDF-verkenningen/V33_Eigen_schuld.pdf Zie ook: www.spnet.nl/sites/default/files/web_ongelijkheid.pdf

13 www.oneworld.nl/wereld/thomas-piketty-ongelijkheid-gevaarlijk

14 www.sp.nl/sites/default/files/span042016.pdf, pag. 14.

15 www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2015/49/2015-armoede-en-sociale-uitsluiting.pdf

16 www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2013.KOM004KindereninArmoede.pdf

“Arm zijn betekent dat kinderen geen geld hebben om deel te nemen aan de gewone activiteiten samen met andere kinderen, zoals het vieren van je verjaardag, een keer naar de film gaan of winkelen. Kinderen kunnen vaak niet mee doen in clubs, zoals sport- of cultuurclubs, omdat hun ouders dit niet kunnen betalen. Ook vinden kinderen het soms moeilijk om vrienden of vriendinnen mee naar huis te nemen. Kinderen kunnen hierdoor in een sociaal isolement terecht komen.

Kinderen maken zich erg ongerust over hun situatie; zij hebben zorgen over geldproblemen, een mogelijke huisuitzetting, het niet kunnen kopen van voedsel of de nodige spullen. Bij een deel van de kinderen leidt dit tot fysieke en/of psychische problemen. Ook maken kinderen zich zorgen over de financiering van hun latere opleiding. Deze kinderen hebben het gevoel ‘anders’ te zijn, omdat ze niet kunnen meedoen met de trends in kleding of spullen. Ze vinden het heel onaangenaam als zij daarop worden beoordeeld en gepest worden. Ook thuis zijn er volgens de kinderen spanningen en stress vanwege de geldzorgen.

Daarnaast bleek in april 2016 uit *De staat van het onderwijs*¹⁷ dat niet alle leerlingen en studenten de kans krijgen het onderwijs te volgen dat past bij hun niveau. Bij gelijke intelligentie wordt het voor de schoolkeuze en schoolloopbaan steeds bepalender uit welk gezin een kind komt. En daarin speelt de opleiding van de ouders de hoofdrol. Deze verschillen zijn de afgelopen jaren toegenomen.”

SEGREGATIE

Armoede en ongelijkheid leiden tot leefbaarheidsproblemen en tot verschillen en segregatie op het gebied van wonen.¹⁸ Leefbaarheidsproblemen concentreren zich in toenemende mate in een aantal gebieden binnen steden. Deze concentratie van leefbaarheidsproblemen komt voor in gebieden waar veel mensen bij elkaar wonen die afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering, waar veel mensen een lage opleiding hebben en waar veel jongeren niet werken en niet naar school gaan. Dat komt vooral voor in bepaalde wijken in de grote steden, maar lijkt ook in de economisch kwetsbare regio's buiten de grote steden voor te komen. Bij niet-westerse jongeren is het aandeel in de leefbaarheidsproblemen twee á drie keer hoger dan bij westerse jongeren.

Zelfs onder spelende kinderen in de stad is er sprake van segregatie, zo blijkt uit het onderzoek van Lia Karsten, stadsgeograaf aan de Universiteit van Amsterdam, en architect Naomi Felder.¹⁹ Kinderen van laagopgeleide migrantenouders en kinderen met ouders met hoge inkomens komen elkaar bijna niet tegen. Ouders vinden hun buurt niet veilig en daarom spelen kinderen niet veel buiten. En als kinderen van armere gezinnen al naar een club gaan, dan is dat vaak het buurthuis of in de school. Kinderen in gezinnen met meer geld gaan naar de sportclub of naar muziekles buiten de buurt.

In een recente publicatie van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid concluderen ze dat de overheid te hoge verwachtingen heeft van de financiële redzaamheid van burgers. Voor veel mensen zouden de regels te ingewikkeld zijn. Bovendien wordt door de overheid te weinig rekening gehouden met de psychologie van mensen; die gedragen zich namelijk lang niet altijd zoals beleidsmakers veronderstellen. Stress en armoede hebben een negatieve invloed op het gedrag van mensen.²⁰

Redenen te over om fors in te zetten op het terugdringen van armoede en schulden in Nederland.

17 www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Onderwijsverslagen/2016/de-staat-van-het-onderwijs-2014-2015.pdf

18 www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2015/11/16/ontwikkeling-van-ruimtelijke-verschillen-in-nederland/ontwikkeling-van-ruimtelijke-verschillen-in-nederland.pdf

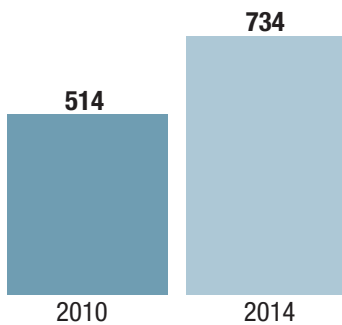
19 www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/4308651/2016/05/27/Kansarm-en-kansrijk-kind-spelen-niet-samen.dhtml

20 Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden, WRR, Amsterdam, 2016.

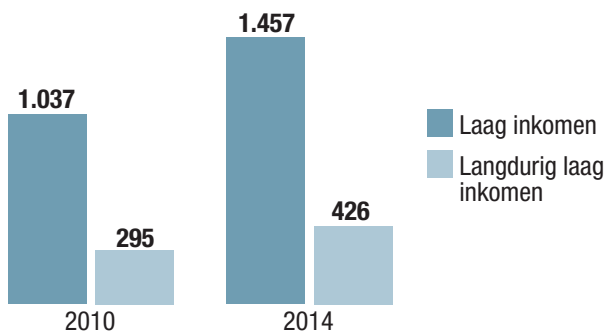
3. ARMOEDE EN SCHULDEN IN NEDERLAND

Het aantal huishoudens in Nederland dat onder de armoedegrens zit, is gegroeid van 514.000 in 2010 tot 734.000 in 2014.²¹ Voor 2015 en 2016 wordt een lichte daling verwacht. Gemiddeld gaat het om 2,2 personen per huishouden, wat het aantal personen dat onder de armoedegrens leeft in 2015 op 1,6 miljoen brengt.

HUISHOUDENS DIE LEVEN VAN EEN LAAG INKOMEN

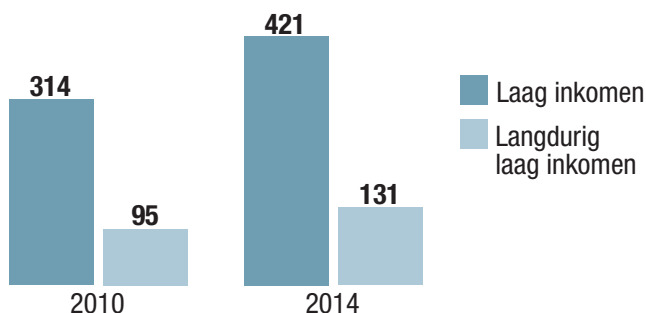

PERSONEN DIE LEVEN VAN LAAG INKOMEN

Het aantal kinderen dat in armoede leeft is tussen 2010 en 2014 gestegen van 314.000 naar 421.000.²²

KINDEREN (MINDERJARIG) IN GEZINNEN MET EEN LAAG INKOMEN

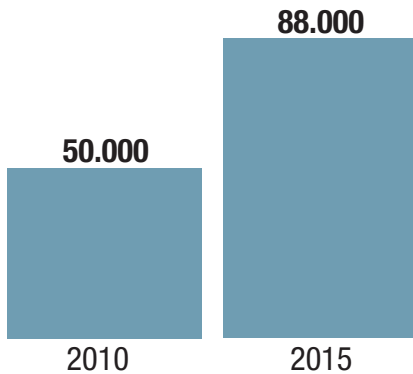

21 In 2014 lag de grens voor een alleenstaande op 1 020 euro per maand. Het CBS spreekt niet van armoedegrens maar van lage-inkomensgrens. Zie: www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2015/49/2015-armoede-en-sociale-uitsluiting.pdf

22 www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2015/51/armoede-en-sociale-uitsluiting-2015

Eind 2015 maakten 88.000 mensen gebruik van de voedselbank, waarvan 34.000 kinderen. Voedselbanken zijn streng in de toelatingseisen. Reden hiervoor is dat ze alle klanten nog niet van een voedselpakket kunnen voorzien. Ze zouden graag meer voedsel kunnen werven, zodat ze de strakke toelatingseisen zouden kunnen versoepelen en een groter aantal mensen kunnen helpen.²³

AANTAL CLIËNTEN VAN DE VOEDSELBANK

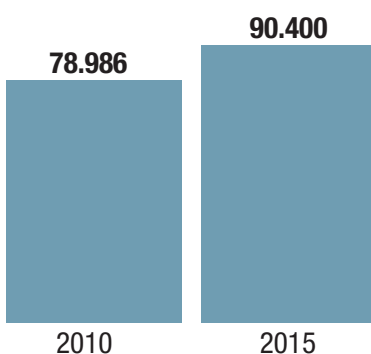
Bijna een op de vijf huishoudens in Nederland (tussen de 17,4 en 18,8 procent) heeft te maken met risicovolle schulden, problematische schulden of zit in een schuldhulpverleningstraject. Het grootste deel van deze huishoudens (15,7procent) behoort tot de onzichtbare schuldenaren: huishoudens met risicovolle schulden of problematische schulden die geen gebruik maken van formele schuldhulpverlening. Dat zijn bijna 1,2 miljoen huishoudens.²⁴

De groei van de achterstallige betalingen bij ziektekostenverzekering (5,4 procent in 2011 en 8,7 procent in 2014) en bij terugbetalingen aan de belastingdienst (5,6 procent in 2011 en 9,1 procent in 2014) is sterker dan bij andere typen van achterstallige rekeningen.²⁵

Eind 2015 waren er 312.661 wanbetalers voor de zorgpremie aangemeld bij het Zorginstituut Nederland.²⁶ Daarnaast waren er 22.432 mensen onverzekerd. De totale schuld bedraagt juni 2015 ongeveer 1 miljard.²⁷

In 2015 ontving De Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet (NVVK, de brancheorganisatie voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren) 90.400 schuldhulpaanvragen met een gemiddeld schuldhulpbedrag van 42.900.²⁸ Het aantal schuldhulpaanvragen is licht gedaald, maar het gemiddelde schuldhulpbedrag is fors toegenomen.

PERSONEN AANGEMELD BIJ SCHULDHULP (NVVK)

23 <http://voedselbankennederland.nl/download.php?f=definitiefjaarverslag-2015-vbn.pdf>

24 <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2015/11/27/bijlage-2-huishoudens-in-de-rode-cijfers-2015/bijlage-2-huishoudens-in-de-rode-cijfers-2015.pdf>

25 <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2015/11/27/bijlage-2-huishoudens-in-de-rode-cijfers-2015/bijlage-2-huishoudens-in-de-rode-cijfers-2015.pdf>

26 www.documenten/rubrieken/organisatie/1603-jaaroverzicht-zorginstituut-nederland-2015/1603-jaaroverzicht-zorginstituut-nederland-2015/Jaaroverzicht+Zorginstituut+Nederland+2015.pdf

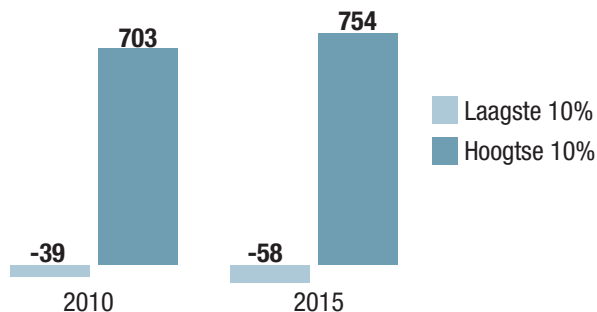
27 www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvg5kjg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vjyap41a1sxy/f=/blg602647.pdf

Het aantal werkende armen groeit en steeds meer mensen hebben twee of meer banen nodig om rond te komen.²⁹ De stapelbaan rukt op. In 2015 hadden al meer dan een half miljoen mensen twee of meer banen, terwijl dat in 2013 nog 'maar' 300.000 was. Voor de meeste mensen is het noodzakelijk om meer banen te hebben. Ze werken bijvoorbeeld in de ochtend als schoonmaker en in de avond in de horeca. Vaak is er sprake van te kleine arbeidscontracten en schijnconstructies, bijvoorbeeld als ZZP'er of alphahulp in plaats van een fatsoenlijk dienstverband.

Van alle huishoudens met risico op armoede heeft 36 procent inkomen uit loon of de eigen onderneming als belangrijkste inkomensbron; in de groep met langdurig risico op armoede is dit 22 procent.³⁰ Bij een derde van de 131.000 kinderen die in een gezin met een langdurig laag inkomen leefden is betaald werk de belangrijkste bron van inkomsten.

In 2010 had de 'onderste' tien procent schulden ter grootte van 39 miljard. In 2014 was de schuld voor deze groep mensen gegroeid naar 58 miljard. Dit terwijl in dezelfde periode de rijkste 10 procent van 703 miljard in 2010 is gegroeid naar 754 miljard in 2014. De armste tien procent is dus bijna 20 miljard verder in de schulden gekomen, terwijl de rijkste tien procent er 50 miljard bij heeft gekregen.³¹

VERMOGEN LAAGSTE EN HOOGSTE INKOMENS (MILJARD)

Kortom, sinds Rutte in 2010 minister president werd:

- is het aantal huishoudens in armoede gegroeid van 514.000 tot 734.000 in 2014;
- is het aantal mensen in armoede gegroeid van 1.037.000 naar 1.457.000 in 2014;
- is het aantal kinderen in armoede gegroeid van 314.000 naar 421.000 in 2014;
- is het aantal mensen die van de voedselbank afhankelijk zijn gegroeid van 50.000 naar 88.000 in 2015;
- is het aantal aanvragen voor schuldhulp gestegen van 79.000 naar 90.400 in 2015;
- is het aantal huishoudens met achterstallige betalingen gestegen van 1,9 naar 2,3 miljoen in 2014;
- is de gemiddelde schuld van mensen met schuldhulp gestegen van € 30.742 naar € 42.900 in 2015.

28 www.nvvk.eu/jaarverslag2015/

29 <https://lokaalfnv.nl/actueel/2015/10/fnv-groeiend-aantal-werkende-armen-met-stapelbanen>

30 www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2015/49/2015-armoede-en-sociale-uitsluiting.pdf

31 <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80056NED&D1=0-4&D2=0,155-164&D3=0&D4=a&HDR=G1,T&STB=G2,G3&VW=T>

4. SCHULDHULPVERLENING

Uit onderzoek van Panteia naar projecten die bij de gemeenten Amsterdam, Almere en Tilburg worden uitgevoerd, blijkt dat iedere euro die in schuldhulp geïnvesteerd wordt de samenleving tussen de € 2,46 en € 4,22 oplevert.³² Het is van belang dat zowel alle oorzaken van schulden als alle factoren die van invloed zijn op het bestrijden van schulden goed in beeld zijn. Alleen door een integrale aanpak kan voorkomen worden dat aan de ene kant schuldhulp verleend wordt, terwijl aan de andere kant een instantie³³ of bewindvoerder de schuld weer verergerd.

WAT STELLEN WE VOOR?

BESLAGVRIJE VOET

Wanneer er beslag wordt gelegd op iemands inkomen (een inkomens- of loonbeslag) wordt er een beslagvrije voet vastgesteld. Dit is een ondergrens die uitgaat van 90 procent van de bijstandsnorm. De deurwaarder mag alleen het gedeelte boven de beslagvrije voet in beslag nemen. Het komt echter nog veel te vaak voor dat mensen onder de beslagvrije voet uitkomen, omdat instanties niet van elkaar weten dat er beslag gelegd wordt en er niet goed gerekend wordt om de beslagvrije voet te bepalen.

De toepassing van de beslagvrije voet wordt volledig gegarandeerd. Uitgangspunt is dat de hoogte van de beslagvrije voet voor een ieder die hiermee te maken krijgt voldoende moet zijn om in de kosten van levensonderhoud te voorzien. Vereenvoudiging van de beslagvrije voet alleen is niet voldoende; iedere instantie moet de beslagvrije voet respecteren. In de tweede helft van 2016 wordt een wetsvoorstel naar de Kamer gestuurd met voorstellen om de beslagvrije voet te vereenvoudigen.³⁴

BESLAGREGISTER

Alle instanties die beslagen kunnen leggen moeten aangesloten zijn op het beslagregister, ook de overheidsinstanties. Sinds 1 januari is een beslagregister ingevoerd voor gerechtsdeurwaarders.³⁵ De intentie om ook overheidsinstanties daarop aan te sluiten is er; dit moet zo snel mogelijk gebeuren.

BETALINGSREGELING IN PLAATS VAN INCASSO

Zorg ervoor dat altijd eerst een betalingsregeling voorgesteld wordt, voordat overgegaan wordt tot incasso. Dit voorkomt onnodige toename van kosten voor de schuldenaar en verhoogt de kans op aflossing van de schulden aan de schuldeiser.

BESTUURSRECHTELIJKE PREMIE ZVW GEBRUIKEN VOOR AFLOSSING

De verhoging die door het Zorg Instituut Nederland (ZIN)³⁶ opgelegd wordt voor mensen die de zorgpremie niet kunnen betalen moet gebruikt worden voor het aflossen van de betalingsachterstand in plaats van als boete. Doordat er een verhoogde premie moet worden betaald, terwijl de schuld aan de zorgverzekeraar blijft bestaan, is iemand fors meer kwijt per maand en dat maakt de financiële problemen alleen maar erger.

VERREKENING SCHULDEN VIA TOESLAGEN VERBIEDEN

Het verrekenen door de Belastingdienst met bijvoorbeeld de huurtoeslag zorgt ervoor dat de schuldenaar zijn huur niet kan betalen, waardoor de problematiek verergerd wordt. Het verrekenen van openstaande vorderingen met toeslagen wordt niet meer toegestaan. Verrekenen van toeslagen wordt alleen toegestaan indien dit onderdeel uitmaakt van het plan van de schuldhulpverlening en alleen als de beslagvrije voet gerespecteerd wordt.

INSTELLEN OVERHEIDSINCASSODIENST

Er komt één overheidsdienst die alle incasso's vanuit de overheid regelt. Het Centraal Administratiekantoor (CAK), Zorg Instituut Nederland, Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), UWV en het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) hebben in een convenant vastgelegd om hun deurwaarderszaken aan het CJIB over te dragen.

32 www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2014/05/23/investeren-in-vroegsignalering-schulden-loont Zie ook: <http://businesscases.effectieveschuldhulp.nl>

33 www.nationaleombudsman.nl/system/files/bijlage/in_het_krijt_bij_de_overheid_rapport_2013-003.pdf

34 www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2015/12/23/kamerbrief-oofdlijnotitie-vereenvoudiging-beslagvrije-voet/kamerbrief-oofdlijnotitie-vereenvoudiging-beslagvrije-voet.pdf

35 <http://wetten.overheid.nl/BWBR0037179/2016-01-01>

36 www.zorginstituutnederland.nl/verzekering/wanbetalers/aangemeld+bij+het+zorginstituut

foto's Nynke Vissia

SCHILDERSWIJK MOEDERS

De Schilderswijk Moeders zijn een groep van 18 vrouwen, met diverse culturele achtergronden, uit de Schilderswijk in Den Haag. Zij zetten zich in voor andere vrouwen in de wijk, bijvoorbeeld door te activeren of door het geven van advies en informatie.

De Schilderswijk Moeders komen achter de voordeur bij veel gezinnen en signaleren zodoende zaken die vaak verborgen blijven voor de reguliere hulpverlening, zoals huiselijk geweld of incest. Indien nodig brengen zij de hulpverlening op gang. Deze sterke vrouwen zijn een rolmodel voor andere vrouwen in de wijk. Moeder Gaynelle: 'We willen vooral een maatje zijn, juist omdat veel vrouwen in deze wijk zo geïsoleerd zijn.'

Een andere Schilderswijk Moeder zegt: 'Het is voor veel mensen in de wijk moeilijk om rond te komen. Een deel van de mensen die voorheen een Melkertbaan had, zit nu nog steeds in de bijstand. En de mensen die werken, verdienen steeds vaker te weinig om rond te komen. Daar zou de overheid wat aan moeten doen!'

Dit moet uitgebreid worden naar het gehele incassotraject voor alle overheids- en semioverheidsinstanties. Door één centrale overheidsdienst de incasso te laten uitvoeren is de kans dat mensen onder het bestaansminimum komen (doordat er van meerdere kanten geïncasseerd of beslag gelegd wordt) sterk verminderd.

OVERHEIDSDIENSTEN WERKEN MEE AAN SCHULDENREGELINGEN

Onder meer de Belastingdienst en het Centraal Justitieel Incassobureau hebben voorrang wanneer mensen schulden hebben openstaan (ook wanneer er sprake is van schuldsanering).³⁷ De Belastingdienst incasseert bij verrekening van te veel betaalde toeslagen in sommige gevallen zelfs drie termijnen tegelijk en te laat. Daardoor blijft er geen geld meer over om bijvoorbeeld de huur te betalen. Met als gevolg nog grotere schulden. Overheidsdiensten dienen derhalve mee te werken met schuldregelingen. Zodat gemeenten bij de schuldhulp maatwerk kunnen leveren en vaste lasten zoals gas, huur en zorg eerst betaald kunnen worden.

BETERE BEWINDVOERING

Ondanks de extra eisen die gesteld zijn aan bewindvoerders, komen er nog regelmatig verhalen bij ons binnen van bewindvoerders die er bewust of onbewust een puinhoop van maken en de situatie voor de cliënten verergeren in plaats van verbeteren. Uit deze verhalen blijkt bijvoorbeeld dat facturen van cliënten niet op tijd aan schuldeisers betaald worden, dat

37 Zie bijlage over preferente vorderingen in: www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/brieven/2016/04/04/rijksincassovisie/rijksincassovisie.pdf

men de schulden laat oplopen en dat cliënten geen inzicht in hun financiële situatie krijgen, zelfs niet nadat daar expliciet om gevraagd wordt. Daarnaast is er voor mensen die een bewindvoerder zoeken geen duidelijkheid over welke bewindvoerders goed zijn en welke niet. Kantonrechters hebben te weinig capaciteit en te weinig ondersteuning door reorganisaties en bezuinigingen, met als gevolg een te hoge werkdruk, waardoor er geen goed toezicht mogelijk is. Daarom stellen we voor om een zwarte (of witte) lijst aan te leggen, zodat duidelijk is waar mensen voor goede bewindvoering terecht kunnen.

VERBOD OP WATERAFSLUITINGEN

Toegang tot stromend water is een mensenrecht. Niet alleen als drinkwater, ook voor het doorspoelen van het toilet en het wassen. Ook de volksgezondheid is bij waterafsluiting in het geding. Onder geen beding mogen woningen waarin mensen gehuisvest zijn afgesloten worden van water. Om te voorkomen dat hier misbruik van gemaakt wordt dienen waterleiding-bedrijven uiteraard wel maximaal gefaciliteerd te worden bij incasso. Zolang er geen verbod is dient het aantal afsluitingen goed geregistreerd te worden.

VERBOD OP DOORVERKOPEN VAN VORDERINGEN

Vorderingen die vaak al zijn afgeboekt worden doorverkocht aan incassobedrijven die daar winst op willen maken. Dit zijn veelal buitenlandse bedrijven die zich weinig aantrekken van de Nederlandse regelgeving. Na doorverkoop hebben de bedrijven die de vordering overnemen geen zorgplicht meer. Die rust alleen bij de aanbieder waar de oorspronkelijke vordering tot stand is gekomen. Het doorverkopen van vorderingen wordt wettelijk verboden. Vorderingen mogen nog wel door incassobureaus uitgevoerd worden, maar blijven altijd eigendom van de oorspronkelijke aanbieder van het artikel of de dienst.

KOPPEL GESPECIALISEERDE SCHULDHULPVERLENERS MET KENNIS VAN JEUGDHULP AAN GEZINNEN WAAR ARMOEDE- EN SCHULDENPROBLEMATIEK EEN ROL SPELEN

Het komt regelmatig voor dat gezinnen met schulden worden afgesloten van gas, water en licht. Soms worden zij zelfs, hoewel dit tegen regelgeving ingaat, uit huis gezet, waarna er een kindbeschermingsmaatregel wordt toegepast en kinderen vervolgens uit huis geplaatst worden. Dit omdat Veilig Thuis oordeelt dat kinderen niet dakloos mogen zijn of niet in een huis zouden moeten wonen waar geen gas, water en licht is. Zo'n uithuisplaatsing is meestal niet in het belang van het kind, dat veel beter bij zijn/haar ouders kan blijven, mits het een warm dak boven het hoofd en genoeg te eten te heeft. Daarom moet iedere gemeente gespecialiseerde schuldhulpverleners met kennis van jeugdhulp koppelen aan gezinnen waar armoede- en schuldenproblematiek een rol spelen.

PREVENTIE IN DE WET GEMEENTELIJKE SCHULDHULPVERLENING OPNEMEN

De Wet gemeentelijke schuldhulpverlening legt de zorgplicht die gemeenten al hadden voor mensen met schulden expliciet vast. Ook beoogt de wet een bodem te leggen in de kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening. Door een ruime toegankelijkheid, het beperken van wacht- en doorlooptijden en een algehele aanpak zou de gemeentelijke schuldhulpverlening vaker moeten leiden tot een fatsoenlijke oplossing (maatwerk) voor mensen met problematische schulden. De evaluatie bekijkt of dat door deze wet ook gebeurd is. Door preventie in de wet op te nemen zijn gemeenten verplicht met maatregelen, activiteiten en voorzieningen ervoor te zorgen dat mensen financieel vaardig worden en zich zo gedragen dat zij hun financiën op orde houden. Nibud heeft een schuldpreventiewijzer³⁸ uitgebracht die hiervoor als leidraad kan dienen.

STUDIEFINANCIERING BUITEN DE VOORWAARDEN VAN SCHULDHULP LATEN VALLEN

Als jongeren in de schuldhulp zitten mag de schuldhulp niet eisen dat er geen nieuwe schuld in de vorm van studiefinanciering aangevraagd mag worden, zodat jongeren wel kunnen gaan studeren. Een van de voorwaarden om hulp bij schulden te krijgen is nu dat iemand geen nieuwe schulden mag maken.³⁹ Door vast te houden aan deze regel wordt het voor jongeren onmogelijk om een studie te gaan doen of te verder te volgen als ze in de schulden zitten.

MAAK ONDERSCHIED TUSSEN 'NIET WILLERS' EN 'NIET KUNNERS'

Onderzoek wat de oorzaak is van de betalingsachterstanden en schulden. In veel gevallen is er sprake van 'niet kunnen' betalen. Het zijn vaak onvoorziene tegenslagen zoals werkloosheid, hypotheekproblemen, een scheiding, ziekte of onverwachte terugvorderingen van de overheid die ten grondslag liggen aan schulden. Mensen kunnen de klap van een werkend inkomen naar ww en vervolgens bijstand niet opvangen in de relatief korte tijd die daarmee gemoeid is. Ook het niet goed kunnen voeren van de administratie, omdat deze te ingewikkeld wordt, is een van de oorzaken van schulden.⁴⁰ Schuldhulpverlening moet er op gericht zijn mensen te beschermen tegen incasso en beslagen die de situatie verergeren.

38 www.nibud.nl/wp-content/uploads/schuldpreventiewijzer.pdf

39 www.zelfjeschuldenregelen.nl/over-schulden/informatie-over-schulden/hoe-werkt-schuldhulpverlening/

40 www.nationaleombudsman.nl/system/files/bijlage/in_het_krijt_bij_de_overheid_rapport_2013-003.pdf

OVERNEMEN VAN SCHULDEN EN/OF KWIJTSCHELDING DOOR GEMEENTE

Kwijtschelden van schulden en overname van schulden door de gemeente tegen lage rente kunnen bijdragen aan het terugdringen van de hoge maatschappelijke kosten van schuldsanering en aan het handelingsperspectief van mensen met problematische schulden. De gemeente helpt jongeren met problematische schulden door hun schulden op te kopen. De gemeente treft vervolgens een regeling voor de totale schuldenlast met de schuldeisers. De jongeren betalen vervolgens in drie jaar tijd een redelijk bedrag per maand aan de gemeente om hun schuld af te lossen en/of lossen hun schuld af door maatschappelijke dienstverlening te verrichten. Tegelijkertijd krijgen zij begeleiding om te voorkomen dat zij opnieuw schulden maken. Wat er eventueel overblijft na drie jaar, wordt kwijtgescholden.

HUISUITZETTING OM FINANCIËLE REDEN VOORKOMEN

Als er sprake is van een huurachterstand mag er geen huisuitzetting plaatsvinden in geval van 'niet kunnen' betalen. Mensen die hun huis uitgezet worden, komen vaak in de opvang terecht en dat kost minimaal € 30.000 per jaar. Door in een zo'n vroeg mogelijk stadium bij betalingsachterstanden met mensen in contact te komen, kan erger worden voorkomen – iets wat in meerdere gemeenten al gebeurt. Zo heeft Panteia een rapport geschreven over de Amsterdamse pilot, het project Vroeg Eropaf. Vroeg Eropaf is een samenwerking tussen gemeente Amsterdam, maatschappelijke dienstverlening, woningcorporaties, energiebedrijven en Agis. De crediteuren melden een wanbetaler met een betalingsachterstand van minimaal twee maanden aan bij Vroeg Eropaf.⁴¹

UITBREIDEN WIJN-REGELING

Wijn-regeling is een afsluitverbod van elektriciteit en gas voor de winterperiode. Dit afsluitverbod geldt van 1 oktober tot 1 april. De debiteur moet binnen een redelijke termijn een bewijs overleggen waaruit blijkt dat hij om schuldbemiddeling of om toepassing van de Wsnp (Wet schuldsanering natuurlijke personen) heeft gevraagd. Deze regeling moet worden uitgebreid naar het gehele jaar. Als mensen niet kunnen betalen, kunnen ze natuurlijk ook geen aansluitkosten betalen voordat de winter weer begint. Daarnaast is er zo het hele jaar een signaleringsfunctie waardoor mensen met schuldproblemen sneller in beeld komen.

41 <http://businesscases.effectieveschuldhelp.nl/wp-content/uploads/2014/06/Amsterdam-Vroeg-Eropaf.pdf>

5. ARMOEDEBESTRIJDING

CATEGORIALE BIJZONDERE BIJSTAND

De categoriale bijstand was tot 1 januari 2015 mogelijk voor de volgende categorieën: pensioengerechtigden, chronisch zieken en gehandicapten, huishoudens met schoolgaande kinderen (voor de kosten van maatschappelijke participatie), en collectieve aanvullende ziektekostenverzekering. Na 1 januari 2015 mochten gemeenten alleen nog individueel maatwerk leveren. Als gevolg hiervan hebben mensen uit deze doelgroepen tot honderden euro's per maand in moeten leveren, waardoor ze financieel in de problemen kunnen komen. Herstel de mogelijkheid om categorieën van minima op basis van groepskenmerken recht op bijstand te verlenen. Dit voorkomt dat mensen eerst in de problemen moeten komen en dan individueel een beroep moeten doen op bijzondere bijstand.

DUURZAME GEBRUIKSGOEDEREN WORDEN 'OM NIET' VERSTREKT

Mensen met een laag inkomen die bijzondere bijstand aanvragen op het moment dat hun koelkast of wasmachine het begeeft worden in een groot aantal gemeenten verwezen naar de kredietbank waar ze een bedrag moeten lenen. De schulden die hierdoor ontstaan verhogen de kans op problemen. Hier moet een einde aan komen. Bijzondere bijstand voor duurzame gebruiksgoederen aan mensen met een laag inkomen wordt 'om niet' verstrekt. Een alternatief hiervoor kan zijn dat duurzame gebruiksgoederen direct worden verstrekt aan mensen die het niet kunnen betalen. In geval van schulden kunnen de goederen eigendom blijven van de gemeente, zodat mensen alleen het gebruiksrecht krijgen en de goederen niet in beslag kunnen worden genomen.

STEL HET KINDPAKKET VERPLICHT

Kinderen die opgroeien in armoede hebben soms niet dagelijks een warme maaltijd of kunnen geen nieuwe kleding krijgen als dat nodig is. Lidmaatschap van een sportvereniging of muzieklus is niet mogelijk. Maar ook het vieren van je verjaardag met cadeautjes en een traktatie meenemen naar school is lang niet voor alle kinderen vanzelfsprekend.⁴² De Kinderombudsman heeft in 2014 een handreiking aan Nederlandse gemeenten voor effectief kindgericht armoedebeleid uitgebracht, waarin hij onder andere aanbevelingen deed voor een Kindpakket. Verschillende gemeenten zijn hiermee aan de slag gegaan, met heel wisselende Kindpakketten tot gevolg. Stel daarom het Kindpakket verplicht voor alle gemeenten. Maak het beschikbaar voor alle kinderen in een huishouden met een besteedbaar inkomen onder de norm van 120 procent van het sociale minimum. En betrek kinderen en jongeren ook actief bij het vormgeven van het gemeentelijk armoedebeleid. Laat daarbij in een landelijk overzicht zien wat het Kindpakket minimaal inhoudt en welke voorwaarden gelden om daarvoor in aanmerking te komen. Betrek hierbij zowel materiële als immateriële middelen zoals goede huiswerkbegeleiding.

JONGEREN MOETEN ECHT GEHOLPEN WORDEN

Bij iedere hulpvraag van jongeren moet het uitgangspunt van de hulp zijn dat in levensbehoefte kan worden voorzien, zonder dat er schulden opgebouwd worden. Studie mag alleen geadviseerd worden als dat inderdaad het beste en haalbaar is voor de jongere, maar niet om deze uit de bijstand te houden. Om ervoor te zorgen dat jongeren echt geholpen worden is het van belang hun stem mee te nemen in beleid dat hen aangaat en voor hen ontwikkeld wordt. Verplicht daarom in iedere gemeente het instellen van jongerendanks voor een inclusiever en effectiever armoedebeleid.⁴³

KINDERRECHTEN RESPECTEREN

Kinderen moeten beschouwd worden als individuen met een zelfstandig recht. In Nederland zijn kinderen, wat betreft het recht op sociale zekerheid, sterk afhankelijk van hun ouders, omdat aan het kind geen zelfstandig recht op sociale zekerheid wordt toegekend. Dit komt doordat Nederland als enige land ter wereld een voorbehoud heeft gemaakt bij art. 26 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (het recht op sociale zekerheid). De Nederlandse rechter heeft in een aantal gevallen waarin de ouders onvoldoende in staat waren om in de noodzakelijke kosten voor het kind te voorzien toch een zelfstandig recht op (nood)bijstand toegekend. Om een basis te creëren waarin alle kinderen in Nederland gelijkwaardig kunnen opgroeien moet Nederland het voorbehoud op artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind intrekken, conform de aanbeveling van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind van juni 2015.

42 www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/NP6621309DigitaleBrochureARMOEDEDEF.pdf

43 Volgens onderzoek van de Kinderombudsman (2014, Effectief kindgericht armoedebeleid) heeft slechts 4,6 procent van de gemeenten participatie geborgd.

ONGELIJKHEID TUSSEN GEMEENTEN OPHEFFEN

Voor minima verschilt het nu per gemeente enorm of men in aanmerking komt voor extra voorzieningen. Armoede is daarvoor in de ene gemeente veel meer voelbaar dan in de andere. Gemeenten moeten daarom verplicht worden om de grens voor de toelating tot deze voorzieningen te leggen op 120 procent van het sociaal minimum.

Door een bestuursakkoord te sluiten tussen de centrale en lokale overheden kan snel een ondergrens voor armoedebeleid ingevoerd worden. Naar gelang de omvang van de problematiek zullen gemeenten hiertoe ook door de Rijksoverheid financieel gefaciliteerd moeten worden, met geormerkt geld en via een verdeelsystematiek die rechtstreeks gekoppeld is aan de aantallen mensen waar het om gaat.

BRONHEFFING

Bij het meer dan zes maanden niet betalen van de zorgpremie gaat het Zorg Instituut Nederland (ZIN) de premie innen via bronheffing. Dat houdt in dat de premie al vanaf het inkomen wordt afgehaald voordat het inkomen aan iemand wordt overgemaakt. Deze bronheffing kan ook worden toegepast bij de huur en andere vaste lasten. Dit moet echter zeer zorgvuldig gebeuren, omdat het niet mag leiden tot een zodanig laag inkomen dat aan de eerste levensbehoeften niet meer kan worden voorzien.

foto Nynke Vissia

IDA LUDEMA woont met haar vriend Marcel, vijf kinderen en twee kleinkinderen in een rijtjeshuis in de wijk Heechterp in Leeuwarden. Het gezin kan maar moeilijk rondkomen. Ida: 'We hebben altijd geld te kort. Een nieuw gebit is niet te betalen. We zitten al jaren op een minimum en met zoveel mensen in huis is dat niet te doen.' Door chronisch geldgebrek is investeren in de toekomst van de kinderen al helemaal niet mogelijk. Welzijnswerker Menno Schotanus over het gezin: 'Ida heeft een zoontje dat heel goed kan zwemmen. Hij is echt een talent. Maar er is geen geld om hem intensief te begeleiden op de zwembadclub. Hierdoor worden zijn talenten niet benut.'

6. OORZAKEN VAN ARMOEDE EN SCHULDEN AANPAKKEN

EEN STRUCTURELE VERHOOGING VAN HET MINIMUMLOON EN DE DAARAAN GEKOPPELDE UITKERINGEN

Om armoede te voorkomen stellen we een structurele verhoging met tien procent van het wettelijk minimumloon (WML) en de daaraan gekoppelde uitkeringen voor. Door het minimumloon te verhogen krijgen mensen een hoger besteedbaar inkomen, waarmee de kans op armoede en schulden afneemt. Aan het minimumloon zijn o.a. de bijstandsuitkering en de AOW gekoppeld, waardoor deze ook hoger zullen worden en de koopkracht van deze groepen mensen toeneemt. Op deze wijze wordt werk lonender en bestrijden we op een effectieve manier armoede onder werkenden en niet-werkenden.

GEEN MANTELZORGBOETE: AFSCHAFFING VAN DE KOSTENDELERSNORM

De kostendelersnorm moet helemaal van tafel. Niet alleen in de AOW, maar ook in de WWB, AIO, ANW, IOAW en de IOAZ. De kostendelersnorm zorgt ervoor dat mensen die gezamenlijk een huishouden voeren en afhankelijk zijn van een uitkering tot honderden euro's minder krijgen per maand. Dit terwijl zij vaak wel veel hogere kosten hebben doordat zij of hun huisgeenoot bijvoorbeeld chronisch ziek zijn.

VOLWASSEN LONEN VANAF 18 JAAR

Een jongere verdient in Nederland onterecht erg weinig. Dit komt doordat we in Nederland het systeem van wettelijke minimumjeugdlonen kennen voor jongeren tussen 15 en 23 jaar. Er komt een voorstel naar de Kamer waarbij het jeugdloon stapsgewijs verhoogd wordt en het minimumloon in 2019 vanaf 21 jaar gaat gelden. Maar in die plannen verdient een 18-jarige straks nog steeds ongeveer de helft van het minimumloon. Hierdoor kunnen deze jongeren geen eigen toekomst opbouwen en maken ze een grotere kans op armoede en schulden. Daarom moet vanaf 18 jaar voor iedere werkende een volwassen loon betaald worden.

MEER ZEKERHEID VOOR FLEX EN ZZP

Het aantal mensen zonder zekerheid over hun werk neemt toe. Ze hebben een flex-contract of een o-uren contract en kunnen ieder moment hun werk verliezen. Daarom stellen we een wettelijk verbod op o-uren contracten voor. Als een werkgever geen uren opneemt in het contract, gelden direct het daadwerkelijk aantal gewerkte uren. Daarnaast moeten flex-contracten duurder worden dan vaste contracten, waarbij niet aan de zekerheid van een vast contract wordt getornd.

We voorkomen dat mensen gedwongen als zelfstandige aan de slag moeten, zoals in de bouw of de zorg voorkomt. Voor ZZP'ers verbeteren we de sociale zekerheid, onder meer door een goede verzekering tegen arbeidsongeschiktheid. ZZP'ers kunnen zich daarbij verzekeren via de WIA, onder dezelfde voorwaarden als werknemers.

BETAALBARE HUREN

In zes jaar tijd zijn sociale huurwoningen bijna dertig procent duurder geworden, waardoor meer dan een half miljoen mensen moeite heeft om de huur te betalen. We verlagen daarom de huurprijs voor alle sociale woningen structureel met 400 euro per jaar. De huurverhogingen van sociale huurwoningen gaan we beperken tot de inflatie. Ook in de particuliere sector leggen we de huren aan banden. Op de huurtoeslag gaan we niet bezuinigen, zo voorkomen we dat nog meer mensen de huur niet meer kunnen betalen.⁴⁴

INKOMENSAFHANKELIJKE ZORGPREMIE EN AFSCHAFFEN EIGEN RISICO

Het SP-plan 'De zorg is van ons' bevat voorstellen om de zorgpremies inkomensafhankelijk te maken. Hierdoor wordt de zorgrekening veel eerlijker verdeeld. Hierdoor gaan zeven van de tien gezinnen erop vooruit.⁴⁵ Daarnaast heeft de invoering van een Nationaal ZorgFonds tot gevolg dat het eigen risico kan worden afgeschaft en een aanvullende verzekering niet meer noodzakelijk is voor veel mensen, omdat de tandarts en fysiotherapeut in het basispakket komen. Dit kan een huishouden met twee volwassenen meer dan 100 euro per maand schelen.⁴⁶

44 www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/14/meer-huurders-die-relatief-duur-wonen

45 www.sp.nl/nieuws/2015/09/sp-betalbare-zorg-weg-met-zorgverzekeraars

46 Op basis van het wegvallen van eigen risico en onnodige aanvullende verzekering voor tandarts en fysiotherapeut. Zie: www.zorgwijzer.nl/zorgvergelijker

DAAN DE WAAL (26) werkt als ZZP'er bij evenementen; bouwen van podia en evenemententerreinen, maar ook voor het verzorgen van de lichtshow laat Daan zich inhuren. Leuk werk, maar wel erg onzeker. "ik weet nooit hoeveel werk ik de komende maand heb. Het liefst zou ik ergens in vaste dienst komen, maar dat is erg moeilijk in deze branche. Per maand hou ik vaak minder over dan het minimumloon. Ik woon nog steeds bij mijn ouders, hoewel ik graag op mezelf zou willen wonen. Dat gaat helaas niet met zulke onzekere en lage inkomsten. Voorheen kon je overigens als laag betaalde jongere nog een leegstaand huis of kantoor kraken, maar tegenwoordig mag dat niet meer. En dat terwijl er heel veel leeg staat. Maar ook dat is een lapmiddel. Ik wil natuurlijk het liefst een zekere baan met een inkomen waar ik van rond kan komen en in een eigen woning van kan wonen."

BIJVERDIENEN IN DE BIJSTAND

Geef mensen in de bijstand meer mogelijkheden om hun inkomen te verhogen. Zorg dat mensen meer overhouden van wat er bijverdient wordt, zodat ze minder snel in de financiële problemen komen. Maak bijverdienen mogelijk maken tot 120 procent van het wettelijk minimumloon en stel geen grens aan de duur van het bijverdienen. Mensen met kleine banen in de bijstand wordt het werken zo lonender gemaakt; zij krijgen zo de kans zich aan de armoede te ontworstelen.

VOER STUDIEFINANCIERING WEER IN

De studiefinanciering is van groot belang voor toegankelijk onderwijs. Daarom moet een studiebeurs voor alle studenten ingevoerd worden. Jongeren uit gezinnen met een lager inkomen krijgen daar bovenop een verhoogde aanvullende beurs. Hiermee wordt voor deze jongeren een financiële drempel om te gaan studeren weggenomen en worden jongeren niet gedwongen schulden te maken.

FINANCIËLE EDUCATIE OP SCHOLEN / FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID

Scholen worden aangemoedigd om financiële educatie te borgen in het rekencurriculum. Centraal staat dat kinderen de waarde van geld leren kennen. Hoe ga je om met geld? Hoe voorkom je schulden? Wat kun je van een bepaald bedrag kopen? De lespakketten van het Nibud voor het lager en voortgezet onderwijs zijn hiervoor bruikbaar.⁴⁷ Kinderen kunnen dan bijvoorbeeld op basis van concrete voorbeelden leren wat het betekent als je een mobiel telefoonabonnement afsluit.

KREDIETWAARDIGHEID TOETSEN

Bij het aangaan van leningen en aankopen op afbetaling moet vooraf de kredietwaardigheid van de klant zorgvuldig getoetst worden. Daarnaast moet worden getoetst of er niet op naam van een ander gekocht wordt, bijvoorbeeld op naam van een

(volwassen) kind van 18 jaar of ouder. Hiermee wordt voorkomen dat mensen verplichtingen aangaan die ze financieel niet aan kunnen. In gevallen waarbij een lening onderdeel is van het oplossen van schulden moet juist minder rigide gekeken worden en moet een lening mogelijk zijn.

VIER WEKEN ZOEKTERMIJN VOOR JONGEREN AFSCHAFFEN

De verplichte zoektermijn bij het aanvragen van bijstand zorgt ervoor dat jongeren in korte tijd financieel op afstand gezet worden. Doordat jongeren regelmatig weggestuurd worden door een gemeente met de boodschap dat ze eerst vier weken naar werk moeten zoeken, terwijl ze in de tussentijd geen enkel inkomen hebben, lopen ze de kans dat ze schulden opbouwen. Zeker als mensen jonger dan 27 jaar zijn en kinderen hebben, leidt het niet hebben van inkomsten vaak tot schrijnende situaties. De zoektermijn moet daarom worden afgeschaft en jongeren moeten direct geholpen worden.

Postbus 20018
2500 EA Den Haag
(070) 318 30 44
masterplanarmoede@sp.nl

WWW.SP.NL